
XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Ayıntab Şehri Esnafı

Semiha Zehra ÖZHARAT*

Özet

Osmanlı şehirlerinde esnaf, XIII. yüzyılda ortaya çıkan ahiliğin bir uzantısı olarak loncalar şeklinde örgütlenmişti. Ancak merkeziyetçiliğin artmasıyla devlet denetimi loncalar üzerinde yoğun şekilde hissedilmeye başlamıştı. Aynı iş sahasında, belirlenen sayıda esnaf, aynı çarşıda ve devletin koyduğu kalite standartlarına ve fiyata göre birbirine rakip olmadan üretim yapıyordu. Kendi aralarında başta esnaf şeyhi olmak üzere sırasıyla kethüda, yiğit başı, usta, kalfa ve çırak şeklinde örgütlenmişlerdi. Gıda maddeleri satanlar, dokumacılar ve deri eşya üreticileri şehirlerin önde gelen esnaf gruplarıydı. Bu çalışmada, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Ayıntab şehrinde mevcut esnaf grupları ve faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayıntab, esnaf, lonca.

The Craftman of Ayıntab in the Second half of the XVIIth Century

Abstract

The craft in the Ottoman cities organized as a *loncas* which was a continuation of *ahilik* emerged in the XIIIth century. However, state control over *loncas*-guild- strictly felt by the rising of centralization. In the same work area, just the certain number of craftsmen produced, in the same bazaar according to standart and the price of the state and without being rival to each-other. They organized as, in the first place *şeyh* and kethüda-chamberlain-, *yiğit başı*, *usta*-master-, *kalfa*-asistant master- and *çırak*-apprentice respectively. Sellers of food, weavers, producers of leather goods, were the foremost craftsman group in the cities. In this study, the craftsmen and their activities in the second half of the XVIIth century in the city of Ayıntab were handled.

Key Words: Ayıntab, craftman, *lonca*-guild

Giriş

Osmanlı şehirlerinin hemen hepsinde yaygın ve kuvvetli bir esnaf teşkilatı vardı. Bu teşkilat, XIII. ve XIV. yüzyılların Ahi hareketinin bir devamıydı.¹ Ahiler, erken dönem Osmanlı devlet ve toplumunda önemli bir rol oynamış, ancak mutlakiyet ve merkeziyetçiliğin artması sonucu devlet bunları gitgide kendi denetimi altına almıştı. İlerleyen zamanlarda ahilik, şehirlerde esnaf loncası örgütüne dönüşmüş, fakat fütüvvet ahlakı esnaf loncalarında

*Dr. Öğr. Üyesi. Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, severoglu@gantep.edu.tr.

¹Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 117-118.

devam etmişti. XIII. yüzyılda Kırşehir’de yaşayan ve debbağhane işçilerinin başı olan Ahi Evran, asıl adıyla Nasîreddin Mahmud’dan sonra yerine geçenler, ahi baba unvanıyla Osmanlı devrinde de her şehirde ahi seçilen ustaya ahilik icazetnamesi göndermeyi sürdürdü.²

Osmanlı esnafı rekabet prensibi yerine karşılıklı kontrol ve yardımlaşma esasına ve imtiyaz ve inhisar usullerine göre loncalar şeklinde teşkilatlanmışlardı. Aynı meslekten olan esnaf, aynı çarşıda bir arada ve diğerini denetleyerek çalışmaktaydı. Çırakların adedi, çalışma saatleri, imal usulleri ve tekniği, malların cinsi ve şekli hep aynı idi. Herkesin istediği mesleği, istediği yerde ve istediği şekilde icra etmesine müsaade edilmiyordu. Çıraklık usulüyle yetiştirilmiş olmayan ve hariçten gelip aralarına karışmak isteyenlere *ecnebi* ve *ham dest* ismi takılıp amansız bir mücadeleye girişiliyordu.³ Hiyerarşik yapıda teşkilatlanmış olan esnaf sisteminde esnaf şeyhi, esnaf kethüdası, yiğitbaşı, usta, kalfa ve çırak yer alıyordu. Bunların görev, yetki, sorumluluk ve hakları geleneklere ve nizamnamelere göre düzenlenmişti. Loncalar özerk yapılarına rağmen, hammadde temini, imalat, fiyat koyma ve satış aşamalarında devletin denetimi altında bulunurlardı.⁴ Ancak devlet kuralları belirlerken, bunu tepeden inme bir şekilde gerçekleştirmek yerine, ilgili esnaf yöneticileriyle görüşerek bunları şekillendirirdi. Bu sıkı denetim sayesinde kurallara aykırı davranan ve üründen çalan her esnaf kısa sürede yakalanmakta, uyarılmakta, cezalandırılmakta, yola gelmezse loncadan atılmakta ve esnaflık yapması yasaklanmaktaydı.⁵

Osmanlı şehirlerindeki esnaf loncaları başlıca iki ayrı grup hâlinde görülüyordu. İnşaat sektöründe faaliyet gösteren esnaf loncaları bir grup olarak, devletin tayin ve esnafın da tasvip ettiği Mimar Başî’nin denetim ve nezareti altında bulunurlardı. İnşaat sektörü dışında kalan esnaf loncalarının tamamı, ayrı bir grup olarak kendi seçtikleri ve yerine göre *Şeyh-i Seb’a* veya *Ahi Baba* olarak isimlendirdikleri bir şeyhin genel nezaretinde bulunmaktaydılar.⁶ Çoğunlukla merasim işlerini yürüten şeyh, okuryazar yaşlı esnaf arasından seçilir, görevi bağlı olduğu kadının hükümete arzıyla tasdik edilirdi.⁷ Ayıntab’da incelenen dönemde ahi babalıkla ilgili çekişmeler yaşanmıştı. Bunu şer’iye sicillerinden takip edebilmek mümkündür. 1668 senesi Haziran ayı ortalarında Ayıntab’da esnaf üzerinde ahi baba olan Seyyid Ömer,

² Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (Çeviren, Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2003. s. 158.

³ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Esnaf Cemiyetleri”, *İÜİFM*, Cilt 41 (1985), s. 39-40; ayrıca esnafın işlediği suçlar ve verilen cezalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demirtaş, *Osmanlı Esnafında Suç ve Ceza*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.

⁴ Ahmet Kal’a, “Esnaf”, *DİA*, Cilt 11, İstanbul 1995, s. 424.

⁵ Cafer Çiftçi, “Müşteri Memnuniyeti, Kalite ve Osmanlı Esnafı”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7 (2004), s. 25.

⁶ Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s. 295.

⁷ Kal’a, *a.g.m.*, s. 424.

Ahmed'in ve bazı kimselerin kendisine müdahale ederek görevini elinden aldıklarını bildirdi, Ayıntab esnafının da kendisinden memnuniyeti üzerine berat verildi.⁸ 3 Nisan 1673 /H. 15 Zilhicce 1083 tarihinde Seyyid Hasan ahi baba olarak tayin olundu, Seyyid Ömer'i kendisine müdahale ettiği gerekçesiyle şikâyet etti.⁹ 1674 senesi Mayıs ayı ortalarında Seyyid Ömer beratla yeniden şeyh olarak atandı.¹⁰ 1679 senesi Mart ayı ortalarında Seyyid Hasan, Seyyid Ömer'den yine şikâyetçi oldu ve merkezden kendisine berat gönderildi.¹¹ Nihayet 1689 senesi Mayıs ayı sonlarında görevden el çekti ve ahi babalığa Seyyid Ömer getirildi.¹²

Önemli bir lonca üyesi de, loncanın içişlerini yöneten görevli, *yiğitbaşı* idi. O da yaşlı ve deneyimli ustalar arasından seçilirdi. Pazardan hammaddeyi satın alıp ustalara dağıtır, üretilen malların lonca kurallarına uyup uymadığını denetler ve diğer dükkânlara ve loncalara dağıtımını sağlardı. Birisi lonca kurallarını çiğnemişse, bunu şeyhe bildirmek veya birisi ustalığa terfi etmek istiyorsa yine şeyhe haber vermek onun göreviydi. Yiğitbaşının tayini de loncanın isteği ve kadının onayıyla gerçekleşirdi. 1687 senesi Şubat ayında Ayıntab'daki dekakçı esnafı mahkemeye başvurarak Seyyid Ömer'i üzerlerine yiğitbaşı seçtiklerini bildirmişti.¹³ Her lonca ustalar arasından ayrıca bir ya da iki ehl-i hibre seçerdi. Mesleğin inceliklerini iyi bilen bu uzmanlar, malların niteliği üzerine fikirlerini bildirir, fiyat anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturur, pazar fiyatını belirlemede yardım eder ve işçileri seçerlerdi.¹⁴

İnşaat sektöründe faaliyet gösteren esnaf da daha önce belirtildiği gibi şehir mimarı ya da mimarbaşı denilen görevliye tabiydi. İnşaat esnafı şehir mimarının izin ve ruhsatı olmadan hiçbir inşaata başlayamazdı. İnşaat esnafından vergileri de onlar toplardı. Esnafın arasında çıkan bütün anlaşmazlıkları halletmek zorunda idiler. Şehir mimarının tayini, kadının arzı ve İstanbul'daki hassa baş mimarının onayıyla yapılmakta ve eline berat verilmekteydi. Şehir mimarı görevini iyi yapamıyorsa, yetersiz bulunuyorsa azledilip yerine teklif edilen bir kimse tayin ediliyordu.¹⁵ 1666 senesi Ocak ayı sonlarında Mehmed isimli kimse Ayıntab mimarbaşısı olarak atandı.¹⁶ 1679 senesi Ocak ayı sonlarında Hassa mimarbaşı olan Ahmed'in onayıyla, mimarbaşı azledildi, yerine Topal Bektaş tayin edildi.¹⁷ 1688 senesi

⁸ GSS 28-245-1.

⁹ GSS 171-132-1.

¹⁰ GSS 30-160-2.

¹¹ GSS 30-328-2.

¹² GSS 38-206-1.

¹³ GSS 36-192-3.

¹⁴ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, s. 159.

¹⁵ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, (Derleyen: Salih Özbaran), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 1984, s. 17-19.

¹⁶ GSS 27-196-1.

¹⁷ GSS 30-320-2.

Nisan ayı sonlarında da Ayıntab mimarı olan Osman işinin üstesinden gelmeye kadir olmadığı için azledilerek yerine Hacı Mehmed tayin olundu.¹⁸

Şehirdeki ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra esnaf, ihtiyaç anında devlet hizmetine alınabilirdi. Buna genellikle savaş zamanlarında gıda temini, elbise, savaş malzemesi yapım ve onarımı gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla başvurulurdu. İhtiyaç sebebiyle orduya katılan ve devlete ait atölye ve iş yerlerinde istihdam edilen esnafa *orducu esnaf* denirdi.¹⁹ Bazen masrafları devletçe bir mukataaya bağlı malların ocaklık şeklinde bağlanması veya gümrük mallarından karşılanarak mali yönden desteklenen menzillerde askerler için açılan ordu pazarları orduların görevlerini yerine getirdikleri başlıca mekânlardı. Osmanlı askerleri ile birlikte cephelere giden bu grupların ordu menzillere ulaşmadan önce konaklama yerlerine gitmeleri, çadırlarını kurup hizmet sektörünün gereklerini yerine getirebilmeleri için hazırlıklarını tamamlayıp sergilerini açmaları ve askerlerin konaklama yerlerine gelmelerini beklemeleri gerekiyordu.²⁰ 11 Mayıs 1672'de / H 13 Muharrem 1083 yapılacak sefer için Ayıntab şehir ve köylerinde bulunan çarşı esnafı ve tüccar taifelerinden ordu pazar ihracı için Hamza Ağa görevlendirilerek şehre gönderilmişti.²¹ Bu pazarların kurulması için fiili yükümlülük yanı sıra esnaf *ordu pazar akçesi* adıyla vergi vermekle de mükellef tutulmuştu. Verginin toplanması görevi vilayet valilerine verilmişti. 12 Mayıs 1677 / H. 9 Rebiülevvel 1088 tarihinde, yapılacak sefer için Maraş Valisi Mehmed Paşa, ordu pazar akçesinin toplanması için Ayıntab'a mübaşir gönderdi. Bunu da bir yazıyla Ayıntab naibi ve mütesellimine bildirdi.²²

Esnaf teşkilatıyla ilgili verilen genel bilgilerden sonra şer'îye sicillerine göre Ayıntab şehrinde bulunan belli başlı esnaf gruplarından bahsedilecektir.

Dokumacılar

Pamuklu dokumaların ve pamuk ipek karışımı kumaşların Osmanlı toplumunda giyim-kuşamda ve döşemelik olarak pek geniş bir kullanım alanı vardı. Sarıklarda ve kadın başlıklarında kullanılan tül ve tülbent çeşitlerinden, şalvar, kaftan, iç çamaşırı, yorgan, mendil ve yağlıklardan hamam peştamalı ve havlulara, yastık ve minderlerden duvar ve kapı askı ve perdelerine kadar pek çeşitli eşya pamuklu bez ve kumaşlardan yapılırdı. Bu talep memleket içinde köylerde ve kentlerde çok çeşitli ve yaygın bir el dokuma sanayiyle karşılanırdı.

¹⁸ GŞS 37-30-2.

¹⁹ Kal'a, *a.g.m.*, s. 424.

²⁰ Bülent Çelik, "Osmanlı Sefer Organizasyonlarında Kentli Esnafın Getirdiği Çözümler: Orducu Esnafı", *EJOS*, VII (2004), No: 11, s. 126-127.

²¹ GŞS 171-28-3.

²² GŞS 30-260-1.

Anadolu'da pamuklu sanayinde uzmanlaşmış belli bölgeler iç talebi karşılar ve bir dereceye kadar dış pazarlar, özellikle pamuk yetişmeyen kuzey ülkeleri ve Avrupa'ya üretim yapardı. Renk ve desene göre birçok adlarla anılan pamuklular, dülbend, bogasi ve bez olarak başlıca üç kategoride toplanmıştı. Şehir ve köylerde pamuk dokuyanlar *cullah* ve *bogasıcı* olarak ayrılırdı. Cullahlar kaba bez dokuyanları bogasıcılar ise ince kalite pamuklu dokuyanlardı.²³

Ayıntab kaba bez dokumacılığında oldukça ileri seviyedeydi. Dokumacılıkla ilgili Kirpas-ı Halep ve Dellaliye-i Bez der Halep isimli iki mukataa bulunmaktaydı. Ayıntab bezleri, Halep üzerinden Marsilya'ya ihraç ediliyor, çeşitli Avrupa ülkelerine buradan gönderiliyordu. Bunların kaba olanları da Amerika'daki köle plantasyonlarında işçilere giydirilmek üzere sevk ediliyordu.²⁴

Cullahlar, şehirdeki zanaat kollarının önde gelenlerinden biriydi. Bunlar, evlerinde ya da dükkânlarında, dışarıdan aldıkları hazır iplikle tezgâhlarda bez dokurlar, bazen ham pamuğu işleyip iplik hâline getirme işlemini de kendileri yaparlardı.²⁵ Ayıntab'lı cullahların dokudukları bezlerin ipliklerini, iplik pazarından aldıkları anlaşılmaktadır. Cullahlar, 1647 yılında iplik pazarından satın aldıkları ipliğin her batmanı için 2 akçe, buçuk batmanı için 2 akçe bac (vergi) verirlerdi.²⁶ Cullahlar dokuyacakları bezin miktar ve ölçüsünü kendi aralarında kararlaştırırlar ve şeyhleri vasıtasıyla kadıya tasdik ettirilirdi.²⁷ 29 Mart 1678 / H. 5 Safer 1089 tarihinde Ayıntab'daki cullah taifesinden bazı kimseler, işledikleri bezin uzunluğunun 24 zira genişliğinin 3 zira olduğunu bildirdiler.²⁸ Dokudukları bezler ise Lala Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği bedestende satılmaktaydı. İncelenen dönemde Ayıntab'da kaç adet cullah dükkânının bulunduğu dair kayıt bulunmamaktadır. Ancak 1647 senesine ait hüccetten şehirde binin üzerinde cullah dükkânı olduğu tahmin edilmektedir.²⁹ Cullahlar şeyhlerini de kendi aralarından seçerlerdi. 26 Ekim 1646'da / H. 16 Ramazan 1056 Ayıntab'daki cullah taifesinin şeyhi olan Abdizade'nin vefatı üzerine kendi aralarından Üstad

²³ Halil İnalçık, "Osmanlı Pamuklu Pazarı Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü", *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, Özel Sayı II (1979-1980), s. 1-2.

²⁴ Bülent Arı, "Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık'ın Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6 (2005), s. 48.

²⁵ Feridun Emecen, "Cullâh", *DİA*, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 83-84.

²⁶ GSS 19-71-1.

²⁷ Emecen, "Cullâh", s. 84.

²⁸ GSS 33-202-2.

²⁹ "Mahmiye-i Ayntabda sakin cullahlardan Derviş Süleyman ibn-i el-Hac İbrahim ve es-Seyyid Ebubekir ve üstad Hüseyin ve üstad İbrahim ve Şeyh Ali nam kimesne ve gayrileri meclis-i şer'i şerifde takrir-i kalam edib işbu hazru'l-meclis olan Hüseyin Bey bilful Maraş eyaletine mutasarrıf olan emiri-i ümerai'l-kiram kebiri-i kibriyai'l-nuam Ahmed Paşa hazretlerine varib mahmiye-i Ayntab'da binden ziyade cullah dükkânı vardır kendileri dutub birer gurusı alsak bin gurusı olur deyü bizi paşa hazretlerine bildirib paşa hazretlerinden İbrahim Bey ve Başbüyük ve Kara Ali Bey gelib altı nefer adamımızı dutub paşaya alib gidib adamımızın birini darb ve iki yüz gurusu bizi kat' etti. Mersum Hüseyin Bey'in eylediği bize zulümdür dediklerinde gibbü'-sual mersum Hüseyin Bey paşa hazretlerine ben bildirdim ve mübaşir ben tayin ettirdim deyü bi't-tav ikrar ve itiraf etmeğin ma vak'a bi't-taleb ketb olunub yed-i tâlibe def olundu. ", GSS 19-131-2.

Ali'yi şeyhleri olarak seçtiler.³⁰ 7 Nisan 1651'de /H. 15 Rebiülahir 1061 ise Şeyh Ali, aczi sebebiyle kendi rızasıyla Solak Mehmed'e görevini devretti.³¹ 3 Şubat 1652'de / H. 22 Safer 1062 cullah taifesi Solak Mehmed'den razı olmadıklarını dile getirerek yerine Mustafa Halife'nin şeyh olarak atanmasını sağladı.³² Ancak beş ay sonra Temmuz ayının başlarında şeyhleri görevinin üstesinden gelemediği için kendi rızasıyla şeyhlikten feragat etti. Yerine yeniden eski şeyhleri olan Solak Mehmed getirildi.³³ Solak Mehmed'in vefatının ardından 2 Aralık 1652'de şeyh olarak Ebubekir isimli kimse tayin olundu.³⁴

Cullahların dokuduğu bezleri kasarlıklar yıkayıp çırparlardı. Bu iş için belgelerde kasarhane isimli bir mekândan bahsedilmektedir. 25 Mayıs 1677 / H. 22 Rebiülevvel 1088 tarihli bir hüccette, Ayıntab'da kasarlık yapan kimseler mahkemeye gelerek, kasarhanenin yıllık 55 guruş maktuiyet üzere Ali Bey'in elinde olan tımara kaydolunduğu, eğer bu meblağı vermekten kaçınırlarsa mahkemenin tamirine 50 guruş nezir verecekleri konusunda kadı huzurunda anlaştılar. Ayrıca hırfetlerinden gayri dışarıdan kasarlığa talip olan kimselerin Ali Bey izin vermedikçe kasarlılık yapamayacaklarını belirttiler.³⁵ Şehirdeki kasarlıklar arasında Gayr-i Müslimler de bulunmaktaydı.³⁶

Kasarlama işleminin ardından sıra beyaz olarak satılanların dışındaki bezlerin boyanmasına gelirdi. Yeni dokunmuş kumaşın değeri, renk katma işleminden geçmesiyle artardı. Boyahanelerde tabii boyalar kullanılırdı. Üç ana renkten kırmızı için kökboya ve kırmızı; mavi için çivit; sarı için alacehri kullanılırdı. Kökboya, alacehri ve çivit bitki; kırmızı ise Hint inciri üzerinde yaşayan bir böcekti. Kökboya ve alacehri daha çok Orta ve Güneydoğu Anadolu'da yetişmekteydi. Çivitin en makbulü ise Lahor'da yetişeniydi.³⁷ Bazen *çiğit* de denilen çivitin Arapça karşılığı olan *nil* ya da *nile*, koyu mavi anlamındaki Sanskritçe kelimedenden gelmekteydi. Çivit, Hindistan ve Yemen'de yetişen bir bitkiden elde edilmekteydi.³⁸ Bu boya ithal malı oluşu dolayısıyla pahalı bir hammaddeydi.³⁹ Ayıntab'da 1678 yılında 1 batman çivitin yaklaşık 7 guruş olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰ Transit ticaret

³⁰ GSS 18-170-1.

³¹ GSS 20-133-1.

³² GSS 22-13-3.

³³ GSS 22-229-2.

³⁴ GSS 22-146-1.

³⁵ GSS 33-62-2.

³⁶ GSS 35-58-2.

³⁷ Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s. 634.

³⁸ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, s. 533; Amnon Cohen, *Osmanlı Kudüs'ünde Loncalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çeviren: Zekeriya Kurşun), İstanbul 2003, s. 125.

³⁹ Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", s. 634.

⁴⁰ Musul sakinlerinden olup ticaret için Ayıntab'da İki Kapılı Han'da misafir olan Hasan Çelebi, Kayser mahallesinde vefat eden Derviş Beşe'nin çocuklarının vasisini talep ederek, 54 batman çivit karşılığı alacağı olan

merkezi olan Halep'e yakınlığı dolayısıyla Ayıntab'da kolaylıkla çivit temin edilebilmekteydi. Ayıntab'da çivit ticareti yapan kimselere de rastlanmaktaydı.⁴¹

Sebbağ da denilen boyacı taifesi, tüccarın getirdiği ham bezleri şeyhleri marifetiyle paylaşır, böylece aralarında rekabet oluşmaması, hepsinin aynı oranda kazanç elde etmesi sağlanırdı. 1683 senesi Eylül ayı sonlarında, aralarında zımmilerin de bulunduğu Ayıntablı boyacılar mahkemeye gelerek, tüccar taifesinin boya için kendilerine verdikleri bezleri aralarında anlaşarak boyarlarken sorun çıktığını belirttiler ve artık birbirlerine haksızlık yapmayacaklarına dair söz verdiler. Bu ahdi bozarlarsa mahkemenin tamirine 50 guruş vereceklerini beyan ettiler.⁴² Boyacı taifesi bu düzeni bozan meslektaşlarını da şikâyet ederdi. 1687 senesi Haziran ayı sonlarında yukarıdaki hususta şikâyet edilen boyacı taifesinden Melkün isimli bir zımmi, diğer boyacılarla aralarında anlaşmalarına rağmen sözünde durmadığını, artık şehir ve köylerden gelen donluk bez dışında tüccar taifesinden bez almaktan vazgeçtiğini bildirdi. Daha önce aldığı 400 bezi meslektaşlarına teslim etti ve bir daha izinsiz tüccar bezi alıp boyarsa mahkemeye 50 guruş vereceğine söz verdi.⁴³ Ayıntab'daki boyacı dükkânlarının sayısına gelince; XVI. yüzyılda Hüsrev Paşa Vakfı'na bağlı 3 dükkân vardı ve vakfa büyük gelir sağlayan boyahanelerin gelirinin azalmaması için yeni boyahane açılması yasaklanmıştı. Ancak bu yasağa rağmen yeni dükkânların açılması engellenememiş, incelenen dönemde boyahane sayısı 50'yi bulmuştu. Uzun Çarşı⁴⁴, Kalealtı⁴⁵, Arasta⁴⁶ da pek çok boyahane bulunmaktaydı. Konuyla ilgili tartışma yıllarca sürmüştü.

Kumaşların düzlenmesi ve parlatılması yani perdahlanması işlemlerini de dekakçılar yaparlardı.⁴⁷ 1687 senesi Şubat ayı sonlarında Ayıntab'da dekakçı taifesiyle, onlara perdahlamaları için elvan bogası veren tüccar arasında anlaşmazlık çıktı. Bunun üzerine elvan bogasının yiğitbaşı olan Hacı Recep tarafından dekakçılara paylaşılmasına karar verildi.⁴⁸ Böylece yine esnafın yaptıkları iş açısından eşitlik sağlanmaya çalışıldı. Dekakçılar arasında da Gayr-i Müslimler vardı. 1687 senesi Ekim ayı sonlarında Ayıntab'da bulunan boyacıların şeyhi olan Mehmed, boyanan bezleri perdah için bazı kimselere verdiklerini, ancak onların

360 esedi guruşun 230 guruşunu terekeden talep eder. 54 batman çivit 360 guruş ise 1 batman çivit 6,6 guruş denk gelmektedir. GŞS 33-249-3.

⁴¹ GŞS 26-184-4, 33-248-1, 33-249-3, 34-103-3.

⁴² GŞS 35-132-2.

⁴³ GŞS 36-138-1.

⁴⁴ GŞS 33-26-1.

⁴⁵ GŞS 18-201-4, 34-147-1.

⁴⁶ GŞS 24-139-4, 34-196-2.

⁴⁷ Çınar, *a.g.e.*, s. 325.

⁴⁸ GŞS 36-100-1.

olağana aykırı ikişer guruştan eksiğe perdah edip aralarında bu nedenle anlaşmazlık çıktığını, artık her yüz tonluk bez için ikişer guruşa ittifak edip boyacı dükkânlarında işlemek üzere ahd ettiklerini bildirdi. Perdahçılar da Mehmed'i doğrularak, bir daha şeyhlerinden izinsiz işçi olanlar boyacı dükkânında çalışırsa mahkemeye 20'şer gurusu vereceklerini söylediler.⁴⁹ Burada da esnafın kazancının azalmaması için tedbir alındığı görülmektedir.

Bunların dışında ipek işleyen gazzazlar⁵⁰, tekstil ürünlerinden giysi vs. biçip diken terziler (habbar)⁵¹, pamuğu veya yünü tokmakla kabartan hallaçların da⁵² sicillerde adı geçmektedir.

Deri Sanayi

Deri, ayakkabı, at koşum takımı, sofra, kırba, matara gibi birçok yerlerde kullanılması bakımından gerek halk gerekse ordunun son derece ihtiyaç duydukları bir maddeydi. Başlıcaları sığır, öküz, inek, koyun, kuzu gibi eti yenen hayvanlardan elde edilen derinin kullanılabilir hale getirilebilmesi için bazı kimyevi muamelelere ihtiyaç vardı. Deri terbiyesi işine *debbağat* (*sepicilik*), bu işi yapan esnafa ise *debbağ* adı verilirdi. Osmanlı salhaneleri ve kasap dükkânlarında kesilen hayvanların derilerinin öncelikle debbağ esnafına satılması gerekiyordu.⁵³ Debbağların işlerini yaptıkları debbağhaneler, tabaklama sürecinde çıkan kötü kokular nedeniyle şehir ve kasabaların dışında, deniz kıyısı veya akarsuların yerleşim alanından çıktığı kesimlerde inşa edilirdi.⁵⁴ Ayntab'daki debbağhaneler de Alleben Deresi kıyısındaydı.

Anadolu'da debbağlığın ilk gelişen meslek, bunu başlatan kişinin Ahi Evran olduğu bilinmektedir.⁵⁵ İlk zamanlarda ahiler, sadece debbağlık ve ona bağlı deri işçiliğiyle uğraşırken, daha sonra sanat kollarının sayısı artmış, örgütün yerleştirdiği sağlam mesleki ve ahlaki düzen, karşılıklı dayanışma ve yardım, onların öteki esnaf ve sanatkârlar üzerinde etki ve üstünlük kurmaları sonucunu doğurmuştu.⁵⁶ Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde bir şehirde bulunan esnaf teşekküllerinin tümünün başında bulunan kimselere daha önce belirtildiği gibi *ahi baba* deniliyordu. Debbağ taifesinin şeyhine de ahi baba deniliyordu. 1666 senesi Mart ayı sonlarında Ayntab debbağlarının ahi babası Ömer, görevi başındayken bazı kimselerin

⁴⁹ GSS 36-110-1.

⁵⁰ GSS 18-230-3.

⁵¹ GSS 26-102-1.

⁵² 1650 senesi Mart ayında Ayntab'daki hallaçların şeyhi olarak Şeyh Ali atanmıştı. GSS 21-70-4.

⁵³ Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", s. 635.

⁵⁴ Zeki Tekin, "Deri (Türkler'de Dericilik)", *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 177.

⁵⁵ Tekin, "Deri (Türkler'de Dericilik)", s. 177.

⁵⁶ Neşet Çağatay, "Fütüvvetçilikle Ahiliğin Ayrıntıları", *Bellekten*, Cilt XL, Sayı 159 (Temmuz 1976), s. 435.

müdahale ettiği gerekçesiyle şeyhlik beratını edindi.⁵⁷ 1668 senesi Ekim ayı sonlarında ise Şeyh Ahmed isimli kimse, Ömer'in kendisine müdahale ederek askerî beratla ahi babalığı ele geçirdiğini belirtti ve merkezden kendisine berat gönderildi.⁵⁸ 1672 senesi Eylül ayı başlarında ise ahi baba olan Seyyid Hasan kendisine şeyhlik tevcih olunmuşken Seyyid Ömer'in engellediğini bildirir.⁵⁹ Görüleceği üzere ahi babalıkla ilgili rekabet söz konusuydu. 1678 yılında ise ahi baba Mustafa isimli kimseydi. Ancak 18 Temmuz 1678'de / H. 28 Cemaziyelevvel 1089 Ayıntab mütesellimi olan Mustafa Ağa, Şeyh Mustafa'nın daha önce gece vakti Değirmişem mevzisinde kendisine tabi eşkıya ile gelip türlü ahlaksızlıklar yaptığını dile getirerek şehirden sürülmesini talep etti. Kadı da Mustafa'nın Ayıntab'dan ihracına karar verdi.⁶⁰

Ayıntab debbağhanesinden senede 6000 akçelik bir gelir mirлива hassı olarak kaydedilmişti. 1667 senesi Temmuz ayı ortalarında debbağ taifesinden bazı kimseler mahkemeye gelerek Ayıntab mütesellimi şikâyet ettiler. Şikâyet konusu ise debbağ taifesinin her ay mirlivaya 5 guruş vergelmişken mütesellimin daha fazla talep etmesiydi. Kadı, meseleyi bilirkişiye danıştı, defter suretini de inceledi. Sonunda mütesellimin daha fazla talep edemeyeceğine karar verdi.⁶¹

Debbağlar, dağıtımdan aldıkları ya da bizzat değişik yerlerden getirdikleri ham derileri terbiyeleyip bunlara istenen rengi verdikten sonra dikici esnafına satmaktaydılar.⁶² Dikici esnaflarından biri *haffaflard*. Haffaflar, ayakkabı, terlik vs. yapıp satan esnafı.⁶³ 1652 senesi Temmuz ayı ortalarında Dede Mehmed oğlu Hamza haffaflar üzerine şeyh olarak tayin edilmişti.⁶⁴ 1667 senesi Kasım ayı ortalarında ise şeyh, Ebubekir isimli kimseydi. Ancak görevini ifa etmesi defalarca engellendi.⁶⁵ *Kefşger* adı verilen esnaf da ayakkabı yapımıyla uğraşırdı. Bir diğer esnaf *keçecilerdi*. Keçe, hayvanların yününün dövülmesi suretiyle elde edilirdi. Kalını kebe adı verilerek çobanlarla şiddetli soğuktan korunma ihtiyacında bulunanlar tarafından üstlük yapıldığı gibi evlerde döşemelik olarak da kullanılırdı.⁶⁶ Ayıntab'da

⁵⁷ GSS 27-194-1.

⁵⁸ GSS 28-287-2.

⁵⁹ GSS 171-78-2.

⁶⁰ GSS 33-257-2.

⁶¹ GSS 28-87-2.

⁶² Tekin, "Deri (Türkler'de Dericilik)", s. 177.

⁶³ İbn-i Şeker Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Mehmed oğlu Mustafa'nın 20 Mayıs 1687 (H. 8 Receb 1098) tarihinde kaydedilen terekesine göre kendisine ait haffaf dükkânındaki eşyalar şu şekildedir: 10 çift astarlı sarı çizme, 36 çift boz çizme, 15 çift sarı ... çizme, 25 çift üç ... sarı çizme, 61 çift sarı ulu orta pabuç, 11 çift sağır pabuç, 14 çift kebir mest, 2 çift asdarlı çizme, 1 çift pabuç, köhne kırmızı çuka aba, köhne tencere, kebir tas ve tava, köhne kilim ve minder. GSS 172-41-2.

⁶⁴ GSS 23-321-1.

⁶⁵ GSS 28-168-1, 28-171-2, 28-202-3.

⁶⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, MEB, İstanbul 1983, s. 236.

keçeciler *keçehane* denilen yerde faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Keçehane, Kalealtı'nın kuzey tarafından Debbâğhane'ye inilen yerde bulunmaktaydı. Belgelere göre buraya *Keçehane Yokuşu* da denilmekteydi. 1666 senesi Ocak ayı sonlarında Ayıntab'daki keçeci taifesi debbağları şikâyet etti. Buna göre; debbağ taifesinin, vilayet hâkimleri tarafından yün istendiğinde üzerlerinden def edip kendilerine havale ettiklerini ve bunun men olunmasını talep ettiler. Debbağlar ise daha önce yünlerini başkalarına satarken, keçecilerin yünleri başkalarına vermeyip kendilerine satmalarını istediklerini, ayrıca hâkim tarafından yün teklifi olduğunda vereceklerini ahdettiklerini bildirdiler. Aralarındaki anlaşma bozuldu ve bundan sonra herkesin kendi yükümlülüğünü yerine getirmesine karar verildi.⁶⁷ Bir diğer esnaf ise saraçlardı. *Saraçlar* at takımları, araba koşumları vs. imal ediyorlardı.⁶⁸ Ayıntab'da bulunan Saraçhane, XVI. yüzyılın sonlarında Maraş Valisi'nin kethüdası olan Erzincanlı Handan Ağa tarafından inşa ettirilmiş ve Handaniye Camisi'ne vakıf olarak tahsis edilmişti.⁶⁹

Gıda Maddeleri Satanlar

Osmanlı Devleti'nde iktisadi faaliyetin amacı insanların ihtiyacını karşılamaktır. Üretilen mal ve hizmetlerin mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olması, yani piyasada mal arzının mümkün olan en yüksek düzeyde tutulması esas hedefti. Yapılan üretimin öncelikle ait olduğu kazanın ihtiyaçlarını karşılaması sağlanır, kazanın ihtiyaçları karşılanmadıkça üretimin kaza dışına aktarılmasına izin verilmezdi.⁷⁰ Yani kazanın kapalılığı prensibi hâkimdi.⁷¹ Civarında bulunan ziraat sahalarında yetişen hububatı iâşesine kâfi gelmeyen İstanbul, Edirne, Mekke ve Medine gibi büyük şehirler ile kıtlık çeken bölgeler istisna olup buralara hububat nakli ancak merkezden verilen müsaade ile yapılabilirdi.⁷² Bu yolla şehirlerin iâşe problemi çözülmeye çalışılırdı. Şehirde yaşayan insanların öncelikli ihtiyacı ise gıda maddeleriydi. Bu gıda maddeleri bakkallar, kasaplar, ekmekçiler, börekçiler, helvacılar, sebzeciler vs. tarafından satılmaktaydı.

Ayıntab'da halkın günlük ihtiyaçlarını temin ettiği bakkal dükkânları toplu olarak Arasta'da idi. Uzun Çarşı, Kalealtı, Tabakhane, Keçehane, Küçük Pazar, İbn-i Eyub ve Eblehan Çarşıları'nda da bakkal dükkânları vardı. Mahalle aralarında da tek tük bakkallar

⁶⁷ GŞS 27-73-2.

⁶⁸ Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", s. 637.

⁶⁹ Cemil Cahit Güzelbey, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Oya Matbaası, Gaziantep 1984, s. 86-87.

⁷⁰ Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, s. 45-46.

⁷¹ Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı", s. 571.

⁷² Lütfi Güçer, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğu Dâhilinde Hububat Ticaretinin Tâbi Olduğu Kayıtlar", *İÜİFM*, Cilt 13 (1952), s. 82-83.

görülürdü.⁷³ Bakkalarda pirinç, bulgur, nohut, yağ, bal, pekmez, peynir, yoğurt, tuz gibi pek çok ürün satılmaktaydı. Bakkal taifesi *pazarbaşı* denilen görevliye tabi idi. Pazarbaşı, şehre gelen yiyecek ve ihtiyaç maddelerinin uygun fiyatla satın alınıp bakkallara bölüştürülmesiyle mükellefti.⁷⁴ Şehirde, şehir çevresinde veya başka bölgelerde üretilen gıda maddeleri, Pekmez Hanı'nda bulunan kapanda tartıldıktan sonra belirlenen fiyat üzerinden bakkallar tarafından eşit bir şekilde satın alınır. Örneğin, 26 Ocak 1666'da / H. 20 Receb 1076 Kanalcı Mahallesi'nden Hacı Mustafa oğlu Hacı Yakub'un satılmak üzere Pekmez Hanı'na getirdiği 41 kantar pirinç kapanda tartılmış ve bakkallara toplam 400 guruşa paylaştırılmıştı.⁷⁵ Pirinç aranan hububatlardan biriydi. Ancak iâşe zorluklarından ötürü pahalıydı.⁷⁶ İncelenen dönemde pirincin fiyatı dönemsel olarak yükselip düşmüştü. 1666 senesinde 1 okkasının fiyatı 13 akçeye kadar düşerken, 1669 senesinde 48 akçeye kadar çıkmıştır. İlerleyen yıllarda fiyatı yeniden düşmüştü.⁷⁷

Arpa, buğday gibi hububatlar Arasta Meydanı'nda satılmaktaydı. Hububatların en uygun fiyattan tüketiciye ulaşmasına ve ürünlerin kara borsaya düşmemesine özen gösterilirdi. Ancak zaman zaman kötü niyetli kişiler de çıkmaktaydı. 1662 senesi Mayıs ayı ortalarında Ayıntab ahalisi padişaha arzuhal sundu. Arasta yerinde satılan zahireyi ihtiyaçları için yeteri kadar almayınca, askerî taifeden bazı muhtekirlerin bunları alıp daha yüksek fiyattan satarak fukaraya zulmettiklerini bildirdiler. Ayıntab kadısına gönderilen hükm-i şerifle bu durumun engellenmesi emredildi.⁷⁸ 1661 senesi Aralık ayı başlarında Ayıntab kadısına hitaben gönderilen bir emr-i şerifte, ismi belirtilmeyen bazı kimselerin köylerinden Ayıntab'a zahire getirip yürürlükteki narh üzerinden bunları satarken, askerî taifeden bazı kimselerin "Zahirelerinizi başkalarına sattırmayız, daha düşük fiyata bize satın" diyerek müdahale edip kendilerine mani olduklarını bildirdiler.⁷⁹ Hatta bu konuda şeyhülislamdan fetva aldılar.⁸⁰

⁷³ Hasan Remzi Çitçi-Şakir Sabri Yener, *Osmanlı Devleti'nin Son Yıllarında Gaziantep'te Sanat ve Ticaret Dalları*, Yeni Matbaa, Gaziantep 1971, s. 10.

⁷⁴ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997, s. 125.

⁷⁵ GŞS 27-65-3.

⁷⁶ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, I. Cilt, (Çevirenler: Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan), TTK, Ankara 1990, s. 179.

⁷⁷ GŞS 27-229-2, 28-223-2.

⁷⁸ GŞS 26-221-1.

⁷⁹ GŞS 26-232-3.

⁸⁰ "Reyadan birkaç kimesneler karyelerinden bir kasabaya bazı zehair ve eşya getirip bey eder olduklarında askeri taifesinden Bıkr ve Bişir bu kasabada alışveriş bizim maslahatımızdır siz getirdiğiniz eşyayı bize bey edin. Biz dahi ba'de dilediğimize bey ederiz deyüp mezburları şer'an men'e kadir olurlar mı? Olmazlar.", GŞS 26-232-2.

Hububatlar, değirmenlerde öğütülerek un hâline getiriliyordu. Ekmek üretimi için genellikle buğdaydan un elde ediliyordu. Ancak ihtiyaç duyulduğunda buğdayla birlikte arpa ve darı da öğütülüyor, hâsıl olan undan ekmek imal ediliyordu. Ama bu ekmeklerin kalitesi daha düşük oluyordu.⁸¹ *Nân-ı aziz* de denilen ekmek o dönemde de sofraların vazgeçilmeziydi. Ekmekçilerde (habbaz) çağıl ekmek, somun (francala), yavan küncülü (simit) gibi ekmek çeşitleri satılmaktaydı. Somun (francala) gayet iyi ve has undan yapılan ve gramajı normal ekmeğin ağırlığına göre belirlenen bir ekmektir.⁸² 1666 senesi Şubat ayı başlarında çağıl ekmeğin 1 batmanı akçe, has somunun batmanı için 6 akçe fiyat belirlenmişti.⁸³ 1678 yılına kadar çağıl ekmeğin fiyatı 10 akçeyi bulmuştu.⁸⁴ Yine unlu mamullerden olan has yağlı çörek, yağsız çörek, küncülü (susamlı) çörek, soğanlı çörek, kıymalı çörek gibi türlü çeşitte çörek ve börek de şehirde tüketilmekteydi.

Ekmekçilerin belirlenen satış fiyatına her zaman riayet etmedikleri görülmekteydi. Bu durumdan mağdur olan Ayıntab ahalisi çözümü ekmekçileri şikâyet etmekte bulmuştu. Nitekim 1676 senesi Mayıs ayı başlarında böyle bir olay meydana gelmişti. Belgeye göre; Ayıntab'daki ekmekçi esnafı tayin olunan narha uymayıp, her biri kendi istediği şekilde satış yapmaktaydı. Bu sebeple ahalinin talebiyle ekmekçiler ile Arasta Meydanı'nda bulunan uncu taifesini denetlemek üzere kadı tarafından bir naib görevlendirildi. Tayin olunan naib Ayıntab'daki esnafların ahi babası Ömer Çelebi ve İhtisab emini tarafından görevlendirilen Kemaleddin isimli kimse ile birlikte Arasta Meydanı'na giderek incelemelerde bulundu. Ekmekçi taifesinden Ebubekir Beşe'nin çağıl ekmeğin bir batmanı 10 akçeden satılmak üzere tembih olunmuşken 12 akçeden sattığı, ayrıca ekmeğin gramajının eksik olduğu tespit edildi.⁸⁵

Ekmekçiler, vilayetten talep edildiği zaman Ayıntab'da konaklayan idarecilerin de ekmeklerini temin etmek zorundaydılar. 1657 senesi Temmuz ayı sonlarında, içlerinde zimmilerin de bulunduğu Ayıntab ekmekçi esnafı, Ayıntab hâkimlerine her sene talep olunan ekmek için aynı taifeden Mehmed Beşe'ye 50 esedi gurus borç verdi. Mehmed Beşe de artık Ayıntab hâkimleri için her sene miktar ekmek talep olunursa olunsun diğer meslektaşlarından bir akçe dahi talep etmeyeceğini, zararı ve faydası kendisine ait olmak üzere onlarla anlaşıklarını dile getirdi.⁸⁶

⁸¹ Salih Aynural, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 88-89.

⁸² Aynural, *a.g.e.*, s. 120.

⁸³ GSS 27-229-2.

⁸⁴ GSS 31-141-1.

⁸⁵ GSS 32-117-4.

⁸⁶ GSS 25-14-2.

Şehirlilerin vazgeçilmez gıdalarından biri de etti. Etler, kasaplar tarafından satılmaktaydı. Kasaplar bütün yıl boyunca et, en başta da koyun ve keçi eti sağlamakla yükümlü kılınmıştı. Kasaplar, sabahtan akşama kadar dükkânlarını açık tutarak olası müşterilere, kent sakinlerinin yanı sıra kente uğrayan ziyaretçilere iyi et sunmak zorundaydılar.⁸⁷ Köylerden kesilecek hayvanların alımı *celeb-keşanlar* tarafından yapılmaktaydı. Celeb-keşanlar resmî olarak kayıtları tutulan ve belli miktarda servet sahibi olmak zorunda olan toptancı tüccardı.⁸⁸ Zaman zaman celeplerle kasaplar arasında alacak-verecek davası olmaktadır. 1658 senesi Mart ayı sonlarında bir hüccette, celeb-keşan taifesinden Ramazan'ın kasap Ali'nin zimmetinde koyun bahasından 718 riyal guruş hakkı olduğu, 412 riyal guruşunu aldığı, 306 riyal guruşunu ise hâlâ alamadığı kayıtlıdır.⁸⁹

Celeplerin Ayıntab'a getirdikleri koyunlar şehir civarında bulunan Emin Baba Zaviyesi'nin yanındaki *koyun hanında* toplanarak satışa sunulurdu. Bu kurala uymayanlara da zaman zaman rastlanmaktaydı. 10 Aralık 1675'te /H. 22 Ramazan 1086 Ayıntab'dan bac-ı ağnam toplamaya memur olan Ebubekir Beşe, kasap taifesinden bazı kimselerin koyunların hana gelmesine mani olduklarını iddia etti. Onlar da yaptıklarını itiraf etti ve koyun hanı dışında başka yerde koyun alım satımı yapmayacaklarını taahhüt ettiler.⁹⁰ Celeplerin getirdiği bu koyunların handa alım satımında *bac-ı ağnam* denilen bir vergi ödenmek zorundaydı. Bu vergi daha önce de belirtildiği üzere mirlivaya hâs olarak kaydedilen Kasaphane Mukataası'nın gelirlerini oluşturuyordu. Bu vergiyi *kasapbaşı* denilen kimse topluyordu. Kasapbaşı kasapların kethüdasıydı. Kasapbaşı, vergi toplamak dışında, dışarıdan getirilen kesimlik hayvanların satın alınması, kasaplara dağıtılması, kesilecek hayvanın kayda geçirilip, kadıdan izin alınması, sefer sırasında ordunun geçeceği yerlerden et gereksinimini karşılamak için Ordu kasapbaşına yardımcı olunması ve şehir kethüdasıyla birlikte kamu görevlileri için verilen etlerin kayıtlarını tutup, bedelini vergi olarak, halktan toplanması için yapılan toplantılara katılma gibi görevleri de yerine getiriyordu.⁹¹

Kasapbaşı, vergi vermekten kaçınan olursa kadıya başvurarak tahsil olunmasını talep ederdi. 1675 senesi Ekim ayı sonlarında Ayıntab mütesellimi tarafından "bac-ı ağnam" toplanması için kasapbaşı tayin olunan Mehmed Çelebi, Halep'in Cebrin köyü sakinlerinden Şaban'ın iki ay önce Ayıntab etrafından şehre koyun getirdiğini ve celep taifesinden 464 koyun satın aldığı, ancak miriye ait olan rüsumu vermediğini iddia etti. Şaban da

⁸⁷ Cohen, *a.g.e.*, s. 10-11.

⁸⁸ Mantran, *a.g.e.*, s. 181.

⁸⁹ GSS 25-107-5.

⁹⁰ GSS 33-318-1.

⁹¹ Çadırcı, *a.g.e.*, s. 125.

kasapbaşının söylediklerini onayladı. Birer paradan 40 koyuna bir guruş alınması kanun-ı kadimdi. Buna göre, kadı tarafından 400 koyun için toplam 14 guruş bac ödemesi için tembih olundu.⁹²

Ayıntab'ın et ihtiyacı hatta başkent İstanbul'un et ihtiyacı şehir çevresinde yaşayan konargöçerlerden de sağlanmaktaydı. 16 Temmuz 1661'de / H. 19 Zilkade 1071 Ayıntab çevresinde bulunan Türkmen taifesinden Beğdili Cemaati'nden mirî için 12.500 baş koyun alındı. Ancak bunların İstanbul'a ulaştırılması zor olduğu için Ayıntab kadısına ve mütesellimine, ehl-i örf taifesiyle vilayet ayanının toplanarak kazada bulunan kasaplara her baş koyun 2 guruşa olmak üzere dağıtımının yapılması emredildi. Bunların satışından elde edilecek 25.000 guruşun da derhal İstanbul'a gönderilmesi buyruldu.⁹³

Konargöçerlerin hayvanlarını sattıkları kimselerle olan alışverişleri zaman zaman sicillere yansımıştır. 23 Temmuz 1661'de / H. 26 Zilkade 1071 Türkmen taifesinden Kadirli cemaatinden Ahmed oğlu Musa, Ayıntab sakinlerinden Yakub'un zimmetinde 300 her baş koyun 2 guruş olmak üzere 600 guruş hakkı olduğunu, 463 guruşunu aldığını, ancak 137 guruşunun zimmetinde kaldığını iddia etti. Yakub, Tahtemurlu cemaatinden Mansur ve Bayram'ın ortakları olup paranın onların zimmetinde kaldığını iddia etse de kadı onun parayı ödemesi gerektiğine karar verdi.⁹⁴ 1665 senesi Kasım ayı ortalarında Dillekan ekrağı cemaatinden Abdal, kasap taifesinden Arab oğlu Ebudderda zimmetinde 140 esedi guruş hakkı olduğunu ve alacağını Ebudderda'dan teslim aldığını bildirdi.⁹⁵

Debbağhane Cami'nin yanında ve caminin vakfına ait olan bir *salhane* vardı ve kasaplar hayvanların kesimini burada yaparlardı. 11 Aralık 1654'de / H. 1 Safer 1065 buna dair kasap taifesinden bazı kimselerden şikâyet geldi. Bazı kasapların başka yerde kesim yaparak cami vakfını zarara uğrattıkları, başka yerde kesim yapanların vakfa günlük 6 akçe kira teslim etmesi gerektiği dile getirildi.⁹⁶

Kasaplar, kestikleri hayvanların bağırsaklarını ve boğazlıklarını *kirişçilere* verirlerdi. Kirişçiler de bunlardan telli müzik aletleri ve yaylar için kiriş imal ederlerdi. 1667 senesinde bu konuda Ayıntab'daki kasaplarla kirişçiler arasında sorun yaşanmıştı. Şehirdeki kirişçi taifesinden Hasan, kasaplardan bazılarını mütesellim Ali Ağa'ya şikâyet etti. Bunun üzerine mütesellim her birine 200 değnek vurdurdu. Kasaplar haksız şekilde cezalandırıldıkları

⁹² GSS 32-112-3.

⁹³ GSS 26-263-1, 26-264-3.

⁹⁴ GSS 26-14-2.

⁹⁵ GSS 27-27-1.

⁹⁶ GSS 24-71-2.

iddiasıyla mahkemeye müracaat ettiler. Ancak kasapların kirişçilere vermeleri gereken kirişlik boğazlıkları vermedikleri için bu cezayı aldıkları ortaya çıktı.⁹⁷

Ayıntab ahalisi daha çok küçükbaş hayvanların etlerini tüketmekteydi. Koyun ve keçi eti, ciğer, kuyruk ve kelle kasaplarda satışa sunulmaktaydı. Kasaplar belirlenen fiyatların üzerinde satış yapamazlardı.⁹⁸ Et fiyatlarına gelince; 1666 yılında koyun etinin 1 okkası 15 akçe, keçi eti 14 akçe, ciğer ise 3 akçeydi.⁹⁹ 1678 yılında koyun etinin 1 okkası 28 akçe, keçi eti 25 akçe, ciğer 7 akçeydi.¹⁰⁰ 1686 senesinde ise koyun eti 18 akçe, keçi eti 16 akçeydi.¹⁰¹

Nakliyeciler

Eski çağlardan beri taşımacılık hayvan gücüne dayalı nakil vasıtalarıyla yapılırdı. Osmanlı Devleti'nde de kervan kabilelerinde yer alan at, katır, merkep veya develerle yolcu ve eşya taşınırdı.¹⁰² Bu kervanlar, devletin farklı bölgelerinin birbirine bağlanmasında önemli rol oynamaktaydı. XVII. yüzyıl boyunca devletin sıkı denetiminde olan kervan yolları öncelikle Osmanlı tüccarı tarafından kullanılırdı.¹⁰³ Şehirlerarası işleyen daha küçük kervanlar da vardı. *Mekkâre* (*kiralık*) denilen bu kervanlar ücret karşılığı tüccar ve yolcuları naklederdi.¹⁰⁴ XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde taşıma işiyle uğraşan deveci, katırcı gibi zümreler esnaf teşekkülleri hâline gelmişti.¹⁰⁵

Ayıntab'da da belgelerden taşımacılık yapan mekkâre taifesinin varlığı anlaşılmaktadır. Bunların önemli işlerinden biri çevre köy ve kasabalardan Arasta'ya zahire getirilmesiydi. Mekkârecilerin engellenmesi ticari hayatı da olumsuz etkiliyordu. 1662 senesi Ağustos ayı sonlarına ait bir hüccete göre, Yeniil ve Türkmen-i Halep Voyvodası olan Süleyman Ağa kaymakamı olan Fazlullah Ağa'nın adamlarından birkaçı Arasta önünde fukara ve reyanın zahire alıp sattığı yerde haydutluk edip zahire getiren mekkârenin develerini alıkoyup şehre çevreden gelen zahire çeşitlerinin kesilmesine ve arastanın boş kalmasına neden oldular. Bunun üzerine arastada zahire satanlar ile develeri alınan kimseler Ayıntab kadısına müracaat ettiler. Mahkemede ayrıca Yeniil kazası naibi Mehmed Efendi,

⁹⁷ GŞS 28-112-2.

⁹⁸ 30 Aralık 1675 / H. 12 Şevval 1086 tarihinde Ayntab'daki kasaplar 1 kıyye koyun etini 30 akçe, keçi etini 28 akçe, ciğeri ve kelleyi 6'şar akçeye satacakları konusunda aralarında sözleşip bu fiyatlardan fazlaya satarlarsa her birinin mahkeme tamiri için 10 guruş verecekleri taahhüdünde bulundular. GŞS 31-142.

⁹⁹ GŞS 27-229-2.

¹⁰⁰ GŞS 31-141-1.

¹⁰¹ GŞS 36-1-1.

¹⁰² Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, s. 140-143.

¹⁰³ Suraiya Faroqhi, "Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, Cilt 2, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 612.

¹⁰⁴ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, s. 144.

¹⁰⁵ Ömer İşbilir, "Mekkâre", *DİA*, Cilt 28, İstanbul 2003, s. 554.

Türkmen-i Halep naibi ile müftü Mehmed Efendi de hazır bulundular ve kadıya ağanın bu zulmünü def'e kadir olamadıklarını bildirdiler. Bunun üzerine Fazlullah Ağa mahkemeye getirildi. Ancak kadıya, şer'le işi olmadığını, mekkâre develerini kendisinin aldırıp vermediğini söyledi ve davadan bir sonuç alınmadı.¹⁰⁶

Özellikle Halep'le Ayıntab arasındaki ticari meta taşımacılığında mekkâre taifesinin önemi büyüktü. 1648 senesi Ekim ayı sonlarında bedesten ahalisi ile Halep'e giden mekkâre taifesi arasında yaşanan sorun sicillere yansımıştı. Bedesten ahalisinden çeşitli kimseler, mekkârelerin, kafile başıları olan Mustafa'ya karşı çıkararak daha önce ya da sonra hareket ettiklerini, birbirleriyle ittifaka varmadan yolda yük naklini Müslümanların yardımlarıyla geciktirerek yaptıklarını, sıkıntılı yerlerde tedarikli olmadıklarını dile getirdiler. Ayrıca bazı eşya sahiplerine Arab vs. eşkıyanın zararı isabet etmek ihtimali olursa bundan sonra kervanbaşılara muhalefet etmeyip birbirleriyle ittifak üzere olmaları hakkında söz verdiklerini söylediler. Bunun üzerine hakkında şikâyet olan mekkâreciler, bundan sonra emirlere uyacaklarını, uymadıkları takdirde mahkemeye her birinin 10 guruş vereceklerini taahhüt ettiler.¹⁰⁷

Devletin elinde de taşımacılık için çeşitli yük hayvanları bulunurdu. Bunlar genellikle Türkmen aşiretlerinden tedarik edilirdi. 10 Aralık 1661'de / H. 17 Rebiülahir 1072 Halep Valisi ile Ayıntab kadısına, Beğdili Türkmenleri'nden alınan 50 kantar mirî devenin hava şartlarından dolayı gelmesi zor olduğu için Ayıntab'da yahud münasib bir yerde kimseye zulmedilmemek şartıyla zerzevatları bahası Halep kapıcıbaşı Mustafa tarafından satın alınması ferman olunan tuz bahasından verilmek üzere bahara kadar sarbanları marifetiyle kışlattırılması emredildi.¹⁰⁸ Bunun üzerine Halep muhafızı olan Yusuf da mirî sarbanlardan Veli'ye miri develer ne gün yeme bağlandı ise o günden yavru ve azıklarını, günlük 1 kile arpa, bir kantar saman ve nafakalarının alınmasını emretti. Ayrıca mirî tarafından para verilip bağlandığı günden mübaşirin vardığı gün hesap edilip günlüğü kadar zahire alınıp fazlasının alınmaması, develerin Amik Ovası'na çayıra getirilmesi buyruldu.¹⁰⁹ Miri develere yapılan harcamalar deftere kayd olundu ve mübaşir olan Ahmed Ağa'ya bu harcama defteri verildi ve sarfiyatın mirî tarafından karşılanacağı belirtildi.¹¹⁰ Develere Aralık ayı sonlarında bahara kadar 50.000 kile arpa, 6000 kantar saman yedirildi. Sarban ve yanındaki kimselerin ellerinde olan 4 yük hayvanına dahi 120 kile arpa ve umur harcı, gelenek üzere develerin her bir

¹⁰⁶ GŞS 26-145-3.

¹⁰⁷ GŞS 30-66-2.

¹⁰⁸ GŞS 26-238-2.

¹⁰⁹ GŞS 26-234-1.

¹¹⁰ GŞS 26-234-2.

kantarına 8 akçe hesabı üzere 1000 akçe harc lazım geldiği mübaşirin defterinde belirtildi.¹¹¹ Devletin yaptığı ödeme dışında şehir ve nahiye halkına da harcamanın bir kısmı vergi olarak paylaştırılmıştı.¹¹²

Devlete ait hayvanlar yanında özellikle sefer dönemlerinde ihtiyaca kâfi gelmeme durumunda kiralama usulüne gidilirdi. Seferlerde cephaneye ve mühimmatın, ordudaki asker ve hayvanlar için gerekli erzak ve yemin vaktinde önceden belirlenmiş menzillerde hazırlanması gerekmektedir. Bu iş için birçok kazanın kadısına hükümler gönderilir ve her kazadan ne kadar at, deve, katır istendiği bildirilirdi.¹¹³ 1649 senesi Eylül ayı ortalarında Bağdat'ta lazım olan bazı top mühimmatı vs. levazım İstanbul'da gemilere yüklenerek Payas iskelesine gönderildi. Halep Beylerbeyisi'ne mühimmatın develere yüklenerek Bağdat'a gönderilmesi emredildi.¹¹⁴ 3 Mart 1650'de / H. 29 Safer 1060 Ebubekir Ağa, Payas iskelesinden alınan mühimmatın camızlara yüklenerek Birecik'e ulaştırılması için mübaşir tayin olundu.¹¹⁵ 24 Nisan 1650'de / H. 22 Rebiülahir 1060 Halep Beylerbeyisi Hüseyin Paşa'nın buyrulduzu üzerine Ayıntab kadılığı mühimmatı memur oldukları mahalle taşıyarak padişah hizmetini yerine getirdi.¹¹⁶ 8 Haziran 1674'te / H. 4 Rebiülevvel 1085 Ayıntab ve Telbaşar kadılarına, İskenderun iskelesine ihraç olunup Fırat nehri kenarına inen ve Bağdat'a gönderilmesi ferman olunan cephaneye mühimmatından top arabalarının Ayıntab'dan Nizip'e ulaştırmak için 300 adam ve 50 çift öküz tedariki emredildi.¹¹⁷

Osmanlı Devleti'nde belirli noktalarda *menzil* adıyla konaklama istasyonları kurulup çevre ahalisi de menzilci tayin edilerek bir sistem oluşturuldu. Devlet tarafından bir yerin menzil tayin edilebilmesi için normal zamanlarda ulakların sıkıntı çekmemesi ve seri haberleşmeyi önleyecek derecede iki menzil arasının birbirine uzak mesafede bulunması rol oynardı. Ayrıca sefer esnasında ordunun dinlenmesi ve iâşe akışının kolay yapılabilmesi, menzil noktalarının tespitinde belirleyici rol oynardı. Doğrudan menzil tayin edilmeyen, fakat ulakların uğramak zorunda kaldıkları mahallerde ahalinin ulağın ihtiyacını karşılamak zorunluluğu vardı.¹¹⁸ Ayıntab da bu yerlerden biriydi.

Ayıntab'a gelen veya buradan geçen devlet görevlilerine bargir verilmesi hususunda sıklıkla emir gönderilirdi. Bu emirlerin yerine rahatlıkla getirilmesi için ahali tarafından pratik çözümler bulunmuştu. Ayıntab'daki mahallelerin temsilcileri mahkemeye gelerek, menzile

¹¹¹ GŞS 26-237-1.

¹¹² GŞS 26-79-1.

¹¹³ İşbilir, "Mekkâre", s. 554.

¹¹⁴ GŞS 21-64-2.

¹¹⁵ GŞS 21-61-3.

¹¹⁶ GŞS 21-64-2.

¹¹⁷ GŞS 30-149-3, 30-151-1.

¹¹⁸ Yusuf Halaçoğlu, "Menzil", *DİA*, Cilt 29, İstanbul 2004, s. 159.

bağlı ulak bargirleri olmadığını, Halep ve Maraş taraflarından ulaklar geldiğinde bargir sahiplerinden fazla ücret talep ettiğini, belirlenmiş bir menzilci olmadığından vilayet ahalisinin sıkıntı çektiğini dile getirdiler. Bunun için *ayan-ı vilayet ve eşraf-ı memleket*¹¹⁹ olarak tanımlanan kimselerin marifetiyle 13 Mayıs 1658'den / H. 10 Şaban 1068 6 ay tamamına değin 400 guruş ücretle Muhzırbaşı Hacı Hüseyin ve İsa Beşe oğlu Mehmed'i menzilci olarak tayin ettiler.¹²⁰

9 Ağustos 1668'de / H. 1 Rebiülevvel 1079 Ayıntab vilayet temsilcileri, Ağustos ayının sonundan bir senede Ayıntab'a taraf-ı saltanattan gelip giden ulaklara ellerinde olan emr-i şerif mucibince ne miktar bargir lazım olursa Ali Kiya Beşe vermek üzere ona 600 esedi guruşa deruhde eylediler.¹²¹ 1676 senesi Aralık ayı sonlarından altı aylığına da yine bütün mahallelerin ahalisinin ittifakıyla 200 guruş ücret ile Hacı Mustafa oğlu Hacı Murad, Mahmud oğlu Ahmed, Hüseyin oğlu Hacı İbrahim, Mehmed oğlu Musa, Abdülgaflar oğlu Cafer ve Mustafa oğlu Ali'yi menzilci tayin ettiler. Ancak 6 bargirden fazla bargire ihtiyaç duyulduğunda şehirden tedarik edilmesi hususunda anlaşmaya varıldı.¹²²

Ayıntab şehrinde bunların dışında madenî eşya imal eden nalbandlar¹²³, kalaycılar¹²⁴, neccarlar¹²⁵, kılıççılar¹²⁶, demirciler¹²⁷, kuyumcular¹²⁸, yaycılar¹²⁹, kazgancılar¹³⁰, bakırcılar¹³¹

¹¹⁹ Belgede isimleri zikredilen kimseler şunlardır: Boyacı Mahallesi'nden Murad oğlu Nasuh ve Ali oğlu Hüseyin, Yahni Mahallesi'nden Hacı Hüseyin oğlu Ahmed Çelebi ve Mustafa oğlu Halil, Karasakal Mahallesi'nden Haffaf Hamza ve Hacı Emir oğlu Hacı Ebubekir, Cabi Mahallesi'nden Mehmed oğlu Şaban ve Ramazan oğlu Şaban, Tarla-ı Cedid Mahallesi'nden Hasan oğlu Hacı İbrahim, Şehreküstü Mahallesi'nden Hallac oğlu Hacı İbrahim, Ebubekir oğlu Hacı Ali ve Abdullah oğlu Hacı Mustafa, Bostancı Mahallesi'nden Hacı Muhsin oğlu Hacı Mehmed ve Hacı Ali, Tövbe Mahallesi'nden Nasuh oğlu Hacı Hüseyin ve Üstad Allahverdi, Çukur Mahallesi'nden Yusuf oğlu Mehmed Çelebi ve Sıddık oğlu Hacı Mustafa, Cevizlice Mahallesi'nden Hacı Ömer oğlu Cafer Ağa, Eblehan Mahallesi'nden Turak oğlu Mehmed ve Şaban oğlu Mehmed, Akyol Mahallesi'nden Nahuvcu oğlu Mehmed ve Hacı Veli oğlu Kürd, Kürtciyan Mahallesi'nden Abdullah Çelebi ve Musa Çelebi, Hayik-ı Müslüman Mahallesi'nden Ali oğlu Hüseyin ve Emir Kiya oğlu Hüseyin, Kürkciyan Mahallesi'nden Çangalzade Halil Çelebi ve Koltukçu oğlu İsmail, Şarkıyan Mahallesi'nden Veli oğlu Celbverdi ve Mehmed oğlu Hacı Ebubekir, Kayser Mahallesi'nden Abdülkadir oğlu Ramazan ve Ali oğlu Hacı Veli, Tarla-yı Atik Mahallesi'nden Hacı Mehmed oğlu Hacı Hasan ve Ali oğlu Süleyman, Kastel Mahallesi'nden Küfcü Mustafa ve Abdülkadir oğlu Hacı Abdülgani, Kanalcı Mahallesi'nden Boyacı oğlu Hacı Ahmed ve Hüseyin oğlu Yahya, Seng-i Tavail Mahallesi'nden (silik) ve Cirtavi Mehmed, İbn-i Eyub Mahallesi'nden Yusuf oğlu Hızır ve Kara Mehmed oğlu Hacı Hüseyin, Ammu Mahallesi'nden Gazzaz Ahmed Çelebi, Mahmud Çelebi ve Hoca Halil, Seng-i Hoşkadem Mahallesi'nden Ahmed oğlu Kör Mehmed ve Ahmed oğlu Karagöz, Seng-i Nakkaş Mahallesi'nden Hacı Süphanverdi ve Boyacı Sıddık, Ehl-i Cefa Mahallesi'nden Kalcı oğlu ve Hacı Hasan, İbn-i Kör Mahallesi'nden Hacı Abdülbaki, Aliyyünneccar Mahallesi'nden Mütevelli Ömer ve Üstad İvaz, Kızılca Mescid Mahallesi'nden Kalbırcı Mehmed ve Kalaycı Hacı Ebubekir, Tışlaki Mahallesi'nden Molla Osman ve Ebubekir Çelebi, Bey Mahallesi'nden Mahni oğlu Hacı Ebubekir, Kayacık Mahallesi'nden Kilisi Mehmed Çelebi ve Attar Hacı Ali, Hayik-ı Zımmiyan Mahallesi'nden Çolak oğlu Sefer.

¹²⁰ GŞS 25-124-4.

¹²¹ GŞS 28-359-1.

¹²² GŞS 31-26-2.

¹²³ GŞS 36-158-1.

¹²⁴ GŞS 19-43-3.

¹²⁵ GŞS 30-13-2.

¹²⁶ GŞS 30-188-2.

¹²⁷ GŞS 33-296-3.

ile berberler¹³², hırdavatçılar¹³³, eskiciler¹³⁴, attarlar¹³⁵, kirişçiler¹³⁶, taşçılar¹³⁷ gibi farklı esnaf gruplarının da sicillerde adı geçmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti, kendisinden önceki Türk-İslam Devletleri gibi esnaf teşkilatına önem vermişti. Şehirlerdeki esnaf, loncalar şeklinde örgütlenmiş, aynı işi yapan esnaf aynı çarşıda bir arada, birbirini denetleyerek çalışmıştı. Hiyerarşik yapıda teşkilatlanan esnaf sisteminde esnaf şeyhi, esnaf kethüdası, yiğit başı, usta, kalfa ve çırak yer alıyordu. Ayıntab da tipik bir Osmanlı kenti olarak lonca örgütlenmesine sahipti. Dokumacılar ve deri eşya üreticileri şehrin önde gelen esnaf gruplarındandı. Ayıntab özellikle kaba bez dokumacılığında ileri seviyedeydi. Ayıntab bezleri, Halep üzerinden Marsilya'ya ihraç ediliyor, çeşitli Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya buradan gönderiliyordu. Şehrin gıda ihtiyacı; bakkallar, kasaplar, ekmekçiler, börekçiler, helvacılar, sebzeciler vs. tarafından karşılanmaktaydı. Yolcu ve eşya taşımacılığı işi ise mekkâre taifesi tarafından gerçekleştirilmekteydi. Özellikle Ayıntab'la Halep arasındaki ticarî meta taşımacılığında mekkâre taifesinin önemi büyüktü. Şehir, diğer bütün esnaf gruplarıyla birlikte canlı bir görünüm arz ediyordu.

¹²⁸ 1687 senesi Eylül ayında Ayıntab'daki kuyumcuların şeyhi olarak Hasan tayin olundu. GŞS 34-169-2.

¹²⁹ GŞS 25-121-1.

¹³⁰ GŞS 27-9-2.

¹³¹ GŞS 29-126-2.

¹³² GŞS 24-60-2.

¹³³ GŞS 25-67-4.

¹³⁴ GŞS 18-167-3.

¹³⁵ GŞS 36-7-4.

¹³⁶ Kirişçiler, telli müzik aletleri ve yaylar için hayvan bağırsağından ve sinirlerinden kiriş imal ederlerdi. 1667 senesi Ekim ayında Ayıntab'daki kirişçi taifesinden Hasan, kasaplardan bazılarını mütesellim Ali Ağa'ya şikâyet etti. Bunun üzerine mütesellim her birine 200 değnek vurdurdu. Kasaplar haksız şekilde cezalandırıldıkları iddiasıyla mahkemeye müracaat ettiler. Ancak kasapların kirişçilere vermeleri gereken kirişlik boğazlıkları vermedikleri için bu cezayı aldıkları ortaya çıktı. GŞS 28-112-2.

¹³⁷ 1662 senesi Ekim ayında İstanbul'un Bahçekapı semtinde Valide Turhan Sultan için inşa edilen cami (Yeni Cami) için Ayıntab'dan çok sayıda taşçı, kiremitçi ve taş çıkarıcının İstanbul'a gönderilmesi emredildi. GŞS 26-190-2.

Kaynakça

Şer'îye Sicilleri

Gaziantep Şer'îye Sicili (GŞS): 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 171, 172.

Araştırma-İnceleme Eserler

Arı, Bülent, “Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık’ın Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6 (2005), s. 27-56.

Aynural, Salih, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.

Barkan, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Esnaf Cemiyetleri”, *İÜİFM*, Cilt 41 (1985), s. 39-46.

Cohen, Amnon, *Osmanlı Kudüs’ünde Loncalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çeviren: Zekeriya Kurşun), İstanbul 2003.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara 1997.

Çağatay, Neşet, “Fütüvvetçilikle Ahiliğin Ayrıntıları”, *Bellekten*, Cilt XL, Sayı 159 (Temmuz 1976), s. 423-438.

Çelik, Bülent, “Osmanlı Sefer Organizasyonlarında Kentli Esnafın Getirdiği Çözümler: Orducu Esnafı”, *EJOS*, VII (2004), No: 11, s. 1-163.

Çiftçi, Cafer, “Müşteri Memnuniyeti, Kalite ve Osmanlı Esnafı”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 7 (2004), s. 17-34.

Çitçi, Hasan Remzi – Yener, Şakir Sabri, *Osmanlı Devleti’nin Son Yıllarında Gaziantep’te Sanat ve Ticaret Dalları*, Yeni Matbaa, Gaziantep 1971.

Demirtaş, Mehmet, *Osmanlı Esnafında Suç ve Ceza*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.

Emecen, Feridun, “Cullâh”, *DİA*, Cilt 8, İstanbul 1993, s. 83-84.

Ergenç, Özer, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

Faroqhi, Suraiya, “Krizler ve Değişim 1590-1699”, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, Cilt 2, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 543-757.

Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.

Güçer, Lütfi, “XVI. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğu Dâhilinde Hububat Ticaretinin Tâbi Olduğu Kayıtlar”, *İÜİFM*, Cilt 13 (1952), s. 79-98.

Güzelbey, Cemil Cahit, *Gaziantep Camileri Tarihi*, Oya Matbaası, Gaziantep 1984.

Halaçoğlu, Yusuf, “Menzil”, *DİA*, Cilt 29, İstanbul 2004, s. 159-161.

- İnalçık, Halil, “Osmanlı Pamuklu Pazarı Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü”, *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, Özel Sayı II (1979-1980), s. 1-65.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (Çeviren, Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2003.
- İşbilir, Ömer, “Mekkâre”, *DİA*, Cilt 28, İstanbul 2003, s. 554-555.
- Kal’a, Ahmet, “Esnaf”, *DİA*, Cilt 11, İstanbul 1995, s. 423-430.
- Kütükoğlu, Mübahat, “Osmanlı İktisadî Yapısı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s. 513-650.
- Mantran, Robert, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, I. Cilt, (Çevirenler: Mehmet Ali Kılıçbay, Enver Özcan), TTK, Ankara 1990.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, (Derleyen: Salih Özbaran), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 1984.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, MEB, İstanbul 1983.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-Âlâm*, Cilt 5, İstanbul 1314.
- Tekin, Zeki, “Deri (Türkler’de Dericilik)”, *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 176-178.
-